

Izhaja
10., 20. in zadnjega
dné vsakega meseca.

Naročnina
stane 1 gld. na leto.

Posamne številke
po 5 kr.

GLASNIK

Naročnino in dopise

pošiljajte uredništvu

»Glasnik«

Cesta v Mestni Log 4.

Oglasila

delavcev, ki nimajo dela,
ali delodajavcev, ki
iščejo delavcev, se vspre-
jemajo zastoj!

Krščanski delavci, združite se!

Štev. 1.

V Ljubljani, 10. januarja 1899.

Letnik V.

Konsumna društva v zvezi s kmečkimi zadrugami.

Pri nas je na vseh koncih grozno zabavljanje proti konsumnim društvom. Podtikajo se jim postranski, posebno politični nameni in tako se zanosi razgovor o njih na pota, ki nimajo z njimi nič opraviti. Tudi prijatelji združne organizacije se dajo čisto izvabiti nasprotnikom in v mislih, da hočejo zagovarjati dobro stvar, ji sami škodujejo. Med take prijatelje štejemo člankarja, ki je v »Slovincu« meseca decembra napisal članek o »konsumnih društvih«. Ta članek navaja dva vzroka vstavljanju takih društev: 1. Trgovci so v nekaterih krajih ljudi preveč odirali; 2. Ker so imeli ljudi v svoji oblasti, so jih politično izrabljali.

To stališče se nam zdi malenkostno in naravnost napačno. Naš list stoji na stališču krščansko-socijalnih načel in brez hvale lahko rečemo, da je upravičen soditi v vseh vprašanjih, ki se tičejo teh načel. To bo tudi izvrševal in sicer jedino zato, da se razjasnijo pojmi. Danes hočemo ob kratkem pojasniti vprašanje o konsumnih društvih, vzlasti v kolikor so združena s kmečkimi zadrugami.

1. Konsumna društva so zakonito ustanovljene zadruge. Vsak državljan ima pravico, da se poslužuje pravič, ki mu jih daje državni zakon, v svojo korist in v svoj napredek. Stvarnik je položil v srce vsacega človeka željo po spopolnenju, po zboljšanju v dušnem in telesnem oziru. Ta želja vodi prav za prav vse človeško življenje. Zato je popolnoma prav in dobro, da se človek loti vseh poštenih sredstev, ki so zmožna zboljšati mu njegovo duševno in tudi njegovo telesno stanje.

2. Vse gospodarsko življenje je osnovano po liberalnem načelu svobodne konkurence. Ljudstvo ni odobravalo tega načela; proti njegovi volji se je uveljavilo. Doslej se je vedno izrabljalo to načelo v škodo delavskih stanov. Če torej ljudstvo v svojo korist vporabi tisto orožje, s katerim je bilo tolikokrat tepeno, se temu ne more nikdo čuditi. Drugače ni mogoče vsvariti rednih gospodarskih razmer, nego da se gospodarska moč vrne tistemu, ki je npravno še najbolj zdrav. Po načelu svobodne konkurence se odira ljudstvo; zato se ima pa tudi pravico braniti po ravno tem načelu.

3. Boj proti konsumnim društvom je umljiv brez ozira na politične stranke. Saj je prav za prav ravno liberalna stranka svoj čas najbolj negovala konsumna društva. Nemški liberalci drž. posl. V rabe c stoji še sedaj na čelu zvezi nemških konsumnih društev. Nasprotstvo proti tem društvom ima najpriprostejši vzrok, ki je star, kolikor je staro človeštvo. Ta vzrok se glasi: »Vsak

kupec skuša čim najcenejše kupovati in vsak prodajavec skuša čim najdražje prodajati.« Te resnice ne prevrže nobeden in zato tudi nobeden ne odstrani natornega nasprotja med kupcem in prodajavcem. Ko bi se ljudje držali strogo npravnih načel, bi se to nasprotje znatno zmanjšalo, toda ne držé se jih.

4. Konsumna društva, ki imajo samo namen svojim udom preskrbljevati cenejše in boljše blago, imajo samo gospodarski pomen in so samo zakonite oblike v gospodarskem življenju. Popolne niso; držé se jih hibe, kot vsacega družega človeškega podjetja. Svoboden je pristop vanje. Komur niso všeč, pa naj jih pustí; če mu drago, naj se tudi bojuje proti njim, toda s poštenimi sredstvi in pravično: torej samo na gospodarskem polju. Tu naj dokazuje njihove napake, če jih kaj najde. Nikar naj pa ne vlačí tega boja drugam, kamor ne spada.

5. Konsumna društva ne smejo imeti namena škodovati kakemu človeku, marveč samo koristiti svojim članom. S tem je res po sedanjih gospodarskih načelih združen gospodarski konkurenčni boj, a prezreti ne smemo, da je ta boj združen z vsakim gospodarskim podjetjem in pa da ta boj ne sme biti vodilo, marveč samo neodstranljiva posledica.

6. Nam, ki stojimo na socijalnem stališču, pa ni v prvi vrsti merodajen strogo gospodarski pomen konsumnih društev in naravnost izjavljamo, da v kolikor se je bodisi v spisih ali v govorih po krščansko-socijalnih načelih, ki jih zastopamo, delalo za konsumna društva, se ni nikedar gospodarski boj vlačil v ospredje. Prelistajte ves »Glasnik«, oglejte si vse naše govore o ti zadevi in tega, kar ponižuje to gibanje v navadno konkurenčno borbo, ne boste našli v njih. Ako bi bili kedaj stali samo na tem stališču, potem brez ovinkov spravimo očitane, da smo samo »diletantski sušmarji«. Ko bi si nasprotniki hoteli ogledati naš sestav, bi bili spoznali, da je njegova teorija globlja in višja in povselpi bi se bili morda do višine, da bi se nam bilo zdelo vredno znanstveno polemizovati z njimi.

7. Nam je pri vsem združnem gibanju in tudi pri konsumnih društvih merodajen socijalno-izobraževalni pomen. Prav na kratko zapišemo tu dve glavni stvari, ki sta v tem smislu spojeni s konsumnimi društví:

a) Po konsumnih društvih, kot se vodijo pri nas, se ljudstvo navaja na gospodarsko knjigovodstvo. Naš čas zahteva nujno, da se naučé tudi delavski stanovi gospodarsko živeti s svinčnikom v roki. Vsi agrarci brez izjeme štejejo med vzroke, zakaj propada kmečki stan, tudi ta vzrok, da kmetje

ne vodijo točnih računov v svojem gospodarstvu. Pri naših konsumnih društvih se vsako skupilo vsakemu članu zapisuje v posebno knjižico. Koncem leta ima pred seboj točno sliko, koliko izda za razne življenjske potrebe. Ta slika govori bolje, nego sto opominov k varčnemu gospodarstvu. Po nji še-le spozna, kje mu je mogoče kaj privarčevati, spozna pa tudi, da mu je varčnosti treba. Ta vspeh se je pri mnogih gospodarjih in gospodinjah že zdaj pokazal. Ob tem dejstvu se sesede v nič očitane, da se v konsumnih društvih, ki načelno redno ne dajejo drugače razven proti gotovi plači, goji zapravljanje. V tem oziru se očita zlasti popivanje v konsumnih društvih. Vprašanje, je-li v konsumnih društvih kaže imeti lastne pivnice, je samo zase. Mi tukaj naravnost izjavljamo, da se nam zde vzroki, ki temu ugovarjajo, zelo tehtni in s svojega stališča bi ne točili solza, če se v tem konsumna društva izpremené, dasi na drugi strani na preziramo socijalnega pomena, če se daje priložnost ljudem jednega mišljenja pri čašici vina ob nedeljah se kaj pogovoriti.

b) Socijalni pomen konsumnih društev je prva stvar. Po njih se zanaša misel združevanja med ljudstvo. Ta misel pa je po naši sodbi jedino rešivna. V načelnem boju med liberalnim induvalizmom, t. j. načelom, da bodi v gospodarskem oziru vsak sam za-se in med socijalizmom, stojimo — kot svedoči naše ime — na strani socijalizma. Socijalisti smo: produkcijo in kroženje blaga morajo po naši sodbi imeti v rokah gospodarski organizmi, zadruge. Združno gibanje mora postati jedina pravna oblika proizvajanju in kroženju blaga, v kolikor to ne nasprotuje pravicam zasebne lasti. Zasebna last mora imeti v zadrugah svoje meje, pa tudi svojo oporo.

c) Organizovanje nižjega ljudstva je pa nemogoče, če ne vidijo ljudje brz vidnih vspehov združevanja. Denimo semkaj vzgled: Kmetijske družbe gotovo mnogo dobrega storé. A oprijemljejo se jih le nekateri — izobraženejši, gospodarsko trdnejši kmetje. Zboljšanje zemljišč z umetnimi gnojili, obdelovanje s stroji, povzdiga sadjereje in živinoreje je pa manjšim in srednjim kmetičem menda pač tako potrebna kot večjim. Po konsumnega društva ugodnostih privabljeni, se naučé tudi najmanjši skupnega duha in s tem upanja boljših časov in želje po napredku. V tem tiči zasutek nove boljše dobe za vse delavske stanove. Gotovo je s tem združena tudi vedno večja politična izobrazba, vedno krepkejša samozavest, ki pa ne sme imeti samo strankarskega značaja, marveč splošno politično okrepljenje ljudstva v boju za njegove narodne, politične in gospodarske pravice. Tako se pripravlja, da se sedanje za-

lostne politične razmere kedaj preustrojé, da na mestu centralnega parlamenta nastopi po avtonomiškem načelu vrejeno zastopstvo narodov, stanov in upravnih skupin. Druge poti ne poznamo.

c) Zato pa ne smejo ostati konsumna društva samo pri prodaji kave in sladkorja, marveč morajo biti embrijonalen pričetek združnega gibanja. V zvezi s kmečkimi zadrugami so se pričele pri nas konsumne organizacije, da se s tem dobi širša podlaga, da se privabijo vsi, vzlasti tisti, ki skupne pomoči najbolj potrebujejo in ki bi zanjo ostali topi, če bi se pečala samo z večjimi stvarmi. Poleg konsumnih opravil pa naše zadruge že sedaj opravljajo višje posle: skupno se kupujejo umetna gnojila, skupno se naročajo stroji, skupno se prodajajo razni pridelki. Iz tega se bo pa sama po sebi razvila tudi združna produkcija, povzdiga obstoječih obrtov, vstanovitve novih, sčasoma tudi večjih obrtnih podjetij. Kdor hoče nepristransko opazovati delovanje naših zadrug, bo videl, da so bile spocete s temi velikimi smermi in da se jim tudi dosledno bližajo.

d) Ta misel, ki se je pri nas prestavila iz teorije, ki so jo proučevali nekateri naši možje v živo prakso, ni samo naša. Tako se organizujejo zlasti švicarski in francoski kmetje. V svobodni Švici je nad 80 kmečkih zadrug v zvezi s konsumnimi društvi. Na Francoskem je 1700 kmečkih strokovnih društev, ki imajo deset velikih zvez (Coopératives Agricoles). Skupno kupujejo gnojila, zboljšujejo zemljo, imajo skupne mlekarne, pekarije, mline, tvornice za konzerve in skupno prodajajo svoje izdelke. Pri svojem shodu l. 1896 so v Parizu sklenila ta društva, da morajo gojiti tudi namene konsumnih društev. Vzroki so jim ravno tisti, ki smo jih mi navedli.* Ta sklep je rodil že mnogo sadov n. pr. v La Rochelle, Lyonu, Dijonu, Avignonu, Torrelle-u itd.

Francosko kmečko gibanje goji vrh imenovanih stvari tudi te-le: 1. skupno produkcijo blaga, ki je kmet potrebuje; 2. vvaža nove obrti med ljudstvo; 3. snuje posojilnice; 4. snuje zavarovalnice za živino, proti nezgodam, proti toči in ognju in za življenje; 5. vstanavlja mirovna sodišča in ljudske pisarne; 6. posreduje delavce in posle; 7. skrbi za dobro berilo in za pošteno zabavo. — Mi gremo za ravno tistimi cilji.

S tem završujemo svoj članek. Pojasnili smo na kratko, kar smo se namenili in sodimo, da smo pripomogli k pravemu umevanju našega gospodarskega združevanja.

Zasebna last in nje socijalni pomen.

I. Dokazi za zasebno last.

Različna mnenja vladajo glede zasebne lastnine in nje socijalnega pomena. Socijalni demokratje kričé: »Lastnina je tatvina«, trdijo, da je zasebna lastnina vzrok današnji bedi, in jo hočejo kot tako odpraviti. Njim nasproti pa učé sv. oče Leon XIII. v okrožnici »Rerum novarum« govoreč o rešitvi delavskega vprašanja: »Glavna stvar pa je, da se zasebna lastnina ohrani in z zakoni zavaruje.« Kdo ima torej prav? Jeden pravi, da je zasebna last tatvina, in jo hoče odpraviti, drugi trdi, da je kratkomalo potrebna, in pozivlje državno oblast, naj jo brani z vsemi mogočimi sred-

stvi. Poglejmo v zgodovino! Ako je zasebna last tatvina, potem je moral jedenkrat vladati pozitivni komunizem, in zasebni lastniki so prisli po krivici in sili do svojega imetja. — Toda zgodovina molči o komunizmu in nam govori samo o zasebni lastnini, ali isto vsaj supponira. Najstarejši zgodovinski vir je sveto pismo, kar priznavajo tudi oni, ki tajé njegov nadnaravni značaj. In kaj nam pripoveduje isto koj na prvih straneh? Poslušajte: »Abel je bil ovčar, Kajn pa kmet. Prigodilo se je pa čez veliko dni, da je Kajn Gospodu prinesel darov od sadu zemlje; tudi Abel je daroval prvence svoje črede in njih masti.« (Gen. 4, 2—4.) — Prvence svoje črede je daroval Abel, torej črede niso bile skupne. Tudi posest zemljišča se že tukaj supponira. Kajn je bil kmet in je obdeloval zemljo; ali mislite, da bi bil Kajn mirno gledal, če bi bil prišel Abel s svojo čredo na njegove njive, ko je bilo ravno žito v zelenji, in bi bil vse popasel? Jaz mislim, da bi mu že od daleč zavpil: »O Abel, tako pa ne bo šlo, če sva prav brata; tukej je zdaj moje, ženi svojo čredo kam drugam, saj je dovolj paše.« Kakor tukaj, tako se razvidi iz mnogih drugih mest svetega pisma, in sicer popolnoma jasno, da je bila pri Judih v navadi zasebna lastnina. Da pri Egipčanih zemljišče ni bilo skupno, imamo zgodovinsko poročilo iz časa kralja Senefru (Sosis), ki je ustanovitelj četrte dinastije, in je vladal kakih 3000 let pr. Kr. Ohranila se je namreč iz te debe plošča, na katero je zapisal kraljevi uradnik »Amtene«, da »je svoja zemljišča deloma p o d e d o v a l od prednikov, deloma mu jih je kralj podaril.« Podobna poročila imamo od drugih najstarejših narodov, Babiloncev, Asircev itd., novejših narodov mi niti navajati ni treba. Povsod se govori o zasebni lastnini kot postavni in pravični stvari; izjeme so tako majhne in provzročene po posebnih razmerah, da se nikdo ne more nanje sklicevati. Kar so pa vsi narodi vselej in povsod smatrali upravičenim, ne more biti krivično, ne more biti tatvina.

Drugi dokaz za opravičenost zasebne lasti je krščansko modroslovje od nekdaž že iskalo in našlo v volji Boga kot stvarnika in urejevalca vseh stvari in sklepalo tako-le: Gotovo je, da je previdnost božja človeku dala pravice, katere so mu neobhodno potrebne za ohranjenje in spopolnjenje v družbi. Med te pravice pa spada brezdvomno tudi pravica do zasebne lasti, toraj je človek tudi to pravico dobil od Boga.

Druga trditev, da je namreč lastninska pravica res neobhodno potrebna za ohranjenje in spopolnjenje človeške družbe, je predmet tej razpravi. Da jo dokažem, hočem najprvo opisati razmerje zasebne lasti do človeške narave v obče, in potem z ozirom na to pokazati nje pomen za posameznika, za družino in za družbo.

Človek, kakoršen je izšel iz roke Stvarnika, je bil popolen; njegov um je bil jase, da je spoznal bistvo vseh stvari na zemlji, volja je bila nagnjena k dobremu; telo je bilo krepko in zdravo, delo ga ni utrudilo, temveč mu je služilo v zabavo in veselje. Sicer pa tudi ni bilo treba veliko delati, kajti zemlja je takorekoč sama od sebe dajala tisočeren sad. To je bila zlata doba človeštva. Ako bi bila ta ostala trajna, ne bila bi se nikdar uvedla zasebna lastnina, kajti ljudje bi bili bolj zadovoljni in srečni, če bi bilo vse skupno; komunizem je namreč sam na sebi veliko popolnejši kot zasebna lastnina. Toda vsled Adamovega greha se je zgodila velika sprememba na slabo. Zemlja popred

blagoslovljena in plodovita, rodi sedaj sama od sebe le trnje in osat, dobre sadove pa mora človek takorekoč izsiliti iz nje, ker jih daje le za ceno trdega dela. Pa tudi človek se je izpremenil. Bistri um mu je otemnel, volja popred tako krepka je zgubila svojo moč, postala je sebična in se začela nagibati k slabemu, telo je postalo slabotno in leno, delo utrudljivo, in zasebna korist je bila odslej pri večini ljudij jedini nagon, ki jih je priganjal k delu.

Vprašam vas, bi li zamogel pri takih razmerah še dalje obstati komunizem? Gotovo ne; človeški naravi je bilo treba zdravila, in Božja previdnost ji je dala isto v zasebni lastnini. Ta premaga človekovo lenobo s tem, da mu obeta dobiček, zadosti njegovi sebičnosti, ker mu dá priložnost, da se trudi za samega sebe, in mu odvzame bližnjo priložnost prepira in nesloge. In reči smemo, da je zasebna lastnina v nekem oziru ravno tako zdravilo za bolno človeštvo, kakor je bila živalska koža, s katero je Bog človeka po grehu oblekel. Shajalo bi se lahko brez zasebne lasti, če bi bili ljudje popolni, in se v resnici tudi shaja tam, kjer dospejo do velike popolnosti. Vzglede so nam prvi kristijani in redovniki vseh časov. V velikanski množini se pa ljudje ne povspnejo tako visoko, temveč so vdani strastem in hudim nagnjenjem, zato je komunizem kot splošna in trajna naprava dandanes neizpeljiv. Trebalo bi izpremeniti človeško napravo, to pa ni mogoče, kajti »če izženeš naravo z burkljami, vendar ti bo še nazaj pritekla«; kakor so rekli že stari Rimljani.

II. Komunizem je neizpeljiv.

Neizpeljiv bi bil komunizem pri sedanjem stanju človeške narave z ozirom na posameznika, kajti mogel bi se vpeljati le potem, ko se je odpravila svoboda in prostost posameznika, ki je po besedah Leona XIII. največja naravna dobrota.

Prostost pred vsem obstoji v tem, da zamore človek svojevoljno odločevati, kako si bo uravnal svoje življenje gledé na delo, hrano, obleko, stanovanje itd. Kdor tega ne sme storiti in mora pripustiti, da mu oblastva take stvari predpisujejo, ta je suženj, če mu tudi socialisti pravijo »svoboden sodrug«. — Pri zasebni lastnini je to prosto; v nobenem zakoniku ne najdete postave, kdaj in koliko naj kdo jé, kako obleko naj ima, kaj naj dela itd.

Priznamo sicer, da je vsled neugodnih razmer tudi dandanes človek večkrat h kaki stvari takorekoč prisiljen, da mu je moralno nemogoče kaj drugega si izbrati, n. pr. delavec išče dela, povsod je že povprašal, pa so ga kar po vrsti odslavliali; zdaj stoji pred zadnjim delodajalcem; ta mu dá delo. Zdaj mora on to vsprejeti, ako noče lakote trpeti; tu je njegova prostost jako majhna. Vendar se pa on tudi v tem slučaju čuti prostega moža, ker stoji kot kontrahent nasproti svojemu gospodarju. Principijelno ima svobodo, siliti ga tudi v tem slučaju nihče ne more. Vkljub temu pa, da ima pri zasebni lasti vsak glede imenovanih stvari prostost, vendar lahko vlada v družbi najlepši red; le zasebna lastnina je, ki more to dvoje zasebno prostost in družabni red, zjediniti. V socijalizmu je oboje skupaj nemogoče, treba se je odločiti ali za zasebno prostost, potem ne bo nobene reda, ali pa za družabni red, in potem bo treba zatreti zasebno prostost in samostojnost. Vzemimo, da se je večina odločila za prostost: »Vse je skupno, vsak naj dela, kolikor se mu zdi primerno, in vsak naj

*) Prim. govor duševnega voditelja francoskih kmečkih društev grofa de Rocquigny »Le mouvement syndical dans l'Agriculture (Paris Guillaumin et Cie 1897.).

